

4. Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учебник для вузов. 2-е изд. – М.: Логос, 2000. – 384 с.
5. Жинкин Н.И. Психологические основы развития мышления и речи // Русский язык в школе. – 1985. – № 1. – С. 47 – 54.
6. Жуйков С.Ф. Психологические основы повышения эффективности обучения младших школьников родному языку. – М.: Педагогика, 1979. – 184 с.
7. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. – М.: Смысл, 1999. – 287 с.
8. Львов М.Р. Словарь-справочник по методике русского языка: Учебное пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2101 “Русский язык и литература”. – М.: Просвещение, 1988. – 240 с.
9. Лурия А.Р. Язык и сознание / Под ред. Б.Д.Хомской. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 416 с.
10. Пассов Е.И. Урок иностранного языка в средней школе. – 2-е изд., дораб. – М.: Просвещение, 1988. – 223 с.
11. Поташкина Ю.А. Обучение русскому языку в школе: Концепция. Авторская программа для начальной школы (теория, правописание). Методические рекомендации. – Воронеж: Воронежский государственный педагогический университет, 2001. – 143 с.
12. Психологический словарь / Под общей ред. А.В.Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
13. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений. – Ростов-н-Д.: Феникс, 1998. – 544 с.
14. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1973. – 423 с.

УДК 37.02:372.36

Г.І. Непомняща

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЛОГІЧНА КОНСТРУКЦІЯ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розвиток молодших школярів розглядається через засвоєння понять та формування соціальних умінь і навичок, необхідних у повсякденному житті та достатніх для вивчення навчальних предметів у наступних класах, у тому числі і забезпечення пропедевтичного оволодіння систематичними курсами, які вивчаються в середній та старшій школі.

In the article is examined the development of junior pupils through mastering of concepts and forming of social abilities and skills, which are necessary in everyday life and sufficient for study of educational objects in next classes, including providing of propaedeutic capture of systematic courses which are studied at secondary and higher school.

В умовах сучасної організації навчального процесу у початковій школі відбувається пошук нових методів і засобів, які дозволили б реалізувати більш активну взаємодію між суб'єктами навчання. Тобто мова йде про пошук нових технологій, що зумовлено новими цілями, завданнями, вимогами до підготовки випускників шкіл.

Відповідно до вимог особистісно орієнтованого підходу до навчання, початкова школа також змінюється і змінюються пріоритети навчання: на перший план виступає її розвивальна функція, культ нестандартної самостійної думки.

Для початкової школи це означає зміну пріоритетів у розмежуванні завдань освіти: результатом навчання початкової ланки освіти повинна стати готовність дітей до оволодіння сучасними засобами інформації і здібність актуалізувати їх для самостійного оволодіння необхідними знаннями.

У процесі пізнання важливе значення має послідовне формування в учнів цілісних, узагальнених, приведених у систему фундаментальних понять. Учні початкових класів оволодівають знаннями у неперервному обов'язковому зв'язку між собою, тобто на основі

систематизації знань. При цьому самі знання – це не просто засвоєна інформація, а свідомо засвоєна система понять.

У Державному стандарті загальної початкової освіти зазначено, що основним завданням початкового курсу як природничо-математичних, так і філологічних наук є розвиток молодших школярів через засвоєння понять та формування у них соціальних умінь і навичок, необхідних у повсякденному житті і достатніх для вивчення навчальних предметів у наступних класах, у тому числі і забезпечення пропедевтичного оволодіння систематичними курсами, які вивчаються в середній та старшій школі [3: 83].

Аналіз шкільної практики засвідчує наявність суперечностей між завданнями щодо формування у молодших школярів основних знань, які передбачено у новітніх нормативних документах, та недостатнім рівнем їх вирішення. Зокрема набуває особливої значущості проблема формування понять. Учні часто засвоюють визначення поняття без розуміння його сутності, оперуючи лише термінами без усвідомлення наявних їх ознак і відчують значні труднощі у класифікації і систематизації понять. Певна основа системи понять, безумовно, закладається у процесі вивчення тих чи інших дисциплін. Саме цього потребують навчальні програми, про це йдеться в навчальній і методичній літературі.

Тому актуальним є сьогодні творення нових освітніх технологій, які мають сприяти всезагальному розвитку особистості, формування її світоглядної культури, індивідуального досвіду, інтуїції, творчості, цілісності, інтегративності мислення.

Мета статті: проаналізувати педагогічну технологію з позицій логічної конструкції формування понять природничо-математичного циклу в учнів початкових класів.

У руслі цієї проблеми працювали такі провідні науковці, як П.Я. Гальперін, Н.Ф. Тализіна, В.П. Безпалько, В.Ф. Шаталов, С.А. Лисенкова, М.В. Кларін, О.Я. Савченко та інші.

Саме поняття “педагогічна технологія” в теорії і практиці початкової школи використовується досить широко, але недостатньо визначено. Педагогічна технологія – це проект певної педагогічної системи, який реалізується на практиці. На наш погляд, “педагогічна технологія”, як і будь-яка технологія, – це проект не системи, а процесу, який здійснюється у певній системі. Тобто, можна зробити висновок, що педагогічна технологія у вигляді певних дидактичних моделей пропонує проект навчального процесу, який зумовлює зміст, методи і форми навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Із розвитком педагогічної технології науковці пов’язують можливість побудови навчального процесу, який був би ефективним в умовах сучасної початкової школи і забезпечував би успішну діяльність звичайного вчителя. Основна функція педагогічної технології полягає у тому, щоб сконструювати і здійснити такий навчальний процес, який гарантував би досягнення поставлених цілей [1].

Основою у розробці педагогічної технології є проблема правильного визначення та чіткого формулювання цілей навчання. Це сприяє вибору саме тих дидактичних та методичних засобів, які гарантують досягнення певного позитивного результату.

Отже, педагогічна технологія – це певне спрямування, яке ставить за мету підвищити ефективність навчального процесу і гарантує досягнення учнями запланованих результатів навчання.

О.Я. Савченко визначила такі основні умови побудови педагогічної технології у практиці початкової школи:

- конкретизація навчальної мети (зрозуміти, засвоїти, вивчити, зробити, запам’ятати, застосувати за зразком, застосувати у нових умовах тощо);
- організація взаємодії вчителя і учнів (всі дії вчителя мають економічно і цілеспрямовано вести до заздалегідь визначеної мети; тому педагогічна технологія включає визначення умов і процедур, за допомогою яких можна досягти поставлених результатів);
- детальний опис кожного етапу на шляху досягнення результату та обов’язковість відтворення способу дії;

- оперативний зворотній зв'язок (педагогічна технологія повинна мати чіткі процесуальні характеристики, неоднозначно описувати, як і що слід робити, щоб кожний учитель, застосувавши її, гарантовано досяг результату) [5: 244 – 245].

Головна дидактична цінність педагогічної технології полягає в тому, що вона дозволяє управляти пізнавальною діяльністю учнів у навчально-виховному процесі в ході формування нових понять природничо-математичного циклу. Педагогічна технологія достатньо широко представлена в теорії і практиці шкільної освіти. Її педагогічні можливості у процесі формування в учнів нових понять у навчально-пізнавальній діяльності початкової школи є досить вагомими. У ході технології відбувається синтез елементів явища чи процесу, що аналізується, в єдину взаємопов'язану систему, усвідомлюються властивості, які притаманні новому поняттю або певній системі понять. Використання педагогічної технології передбачає у процесі формування понять формування і розвиток в учнів умінь повідомляти, дізнаватися, спонукати, погоджуватися, відмовляти і будувати свої висловлювання.

Формування нового поняття відбувається через систему предметних уроків. Урок, який побудований відповідно до педагогічної технології, має чітку базову модель. Це конкретна побудова, деякою мірою, наочна модель. Вона володіє властивістю відображати дійсність у спрощеній, абстрактній формі, в якій на основі педагогічної технології відбувається формування нових понять. Стержнем такої організації уроків є діалогічне спілкування між вчителем та учнями, яке спрямоване на засвоєння учнями нових понять. Проведення таких уроків передбачає розширення мотиваційно-інформаційного “поля” діяльності молодших школярів під час формування понять. Інформаційне поле навчального предмета відображає у свідомості учнів молодшого шкільного віку рух і розвиток понять від нижчого рівня до вищого, від одиничного до загального. Пізнавальний пошук розгортається як процес узагальнення суб'єктів у часі, що дає можливість здійснювати неперервне формування системи понять в учнів початкових класів.

Можна виділити такі основні педагогічні умови функціонування педагогічної технології у процесі формування понять:

- правильно підібраний навчальний матеріал для засвоєння нових понять;
- чітке визначення завдань кожного етапу уроку;
- взаємозв'язок логічних частин змісту і структури уроку;
- добір творчих завдань;
- використання дидактичних засобів у поєднанні із словом вчителя;
- діалогізація процесу навчання.

Особливостями формування понять на уроці на основі педагогічної технології є:

- 1) чітке визначення задач кожного етапу уроку, добір відповідних засобів навчання (схем, малюнків, таблиць, моделей, графічного моделювання, опорно-логічних схем уроків) у поєднанні із словом учителя;
- 2) розміщення навчального матеріалу в логічній системі (індуктивній чи дедуктивній) із виділенням смислових ключових знань за допомогою структурування змісту навчального матеріалу, генералізація знань, змістове узагальнення;
- 3) формування цілісних, приведених у систему основних понять навчального предмета;
- 4) спеціально організоване формування в учнів початкових класів необхідних умінь виділення основного (головного), ключових уявлень та первинних понять;
- 5) свідоме засвоєння учнями нових знань (понять) через спеціальні ситуації утруднення, емоційний настрій, розвиток стійкої позитивної мотивації, довірливості взаємовідносини тощо.

Поняття повинні засвоюватися у чіткій системі, яка виявляє зв'язки і залежності між елементами, з яких вона складається. Формування понять відбувається під керівництвом

вчителя і є “живими” знаннями, оскільки вони свідомо засвоюються молодшими школярами [2].

Розвиток “живих” знань відбувається у три етапи. Перший етап – це засвоєння і розуміння навчального матеріалу, що вивчається. Другий етап – розвиток, удосконалення знань та застосування їх за аналогією. Третій етап – процес повного оволодіння знаннями. Його результатом є формування в учнів умінь самостійно використовувати знання у нестандартних умовах.

Дидактична система знань відображена в навчальних предметах і визначається логікою даної науки. Логіка навчального предмета включає факти, наукові поняття, глибину і послідовність його викладання. Будь-який навчальний матеріал має свою чітку логічну структуру. Логічна структура навчального матеріалу – це розподіл його на декілька логічно завершених частин.

Правильно підібраний і логічно структурований навчальний матеріал дозволяє спланувати створення певних проблемних ситуацій на уроці, організувати самостійну навчально-пошукову діяльність учнів, сприяє формуванню у дітей глибоких, свідомих знань тощо. Навчальний матеріал, компактно розміщений у чітко визначеній системі, полегшує його сприйняття; виділення у навчальному матеріалі логічно розміщених смислових ключових знань сприяє ефективному його запам’ятовуванню. Структурування змісту навчального матеріалу, генералізація знань, змістове узагальнення – ці методичні прийоми спрямовані, насамперед, на формування в учнів початкових класів здібностей розуміти і розрізняти основні ключові поняття і знання природничо-математичного циклу.

Таким чином, можна зробити висновок, що використання педагогічних технологій у процесі формування понять природничо-математичного циклу дає суттєвий поштовх розвитку практичної дидактики, сприяє утворенню “готового продукту” – чітко усвідомлених знань, що дозволяє фактично показати високі навчальні результати, у діагностиці яких і вбачаємо перспективи подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васьков Ю.М. Педагогічні теорії, технології, досвід. (Дидактичний аспект). – Х.: Скорпіон, 2000. – 120 с.
2. Горшкова В.В. Педагогика диалога. Инновационные образовательные технологии. – Комс.-на-Амуре: Изд-во Комс.-на-А. Гос. пед. ин-т, 1997. – 124 с.
3. Довідник учителя початкової школи в запитаннях та відповідях / Упоряд. О.В.Ковтун. – Х.: Веста: Видавництво “Ранок”, 2006. – 608 с.
4. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: Обучение на основе исследования, игры, дискуссии. – Рига: Пед. центр “Эксперимент”, 1995. – 176 с.
5. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.

УДК 371.3

Ю.М. Несін

РОЗРОБКА МОВНОГО ПОРТФОЛІО СТАРШОКЛАСНИКА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ХАРАКТЕРУ

У статті йдеться про розробку мовного портфоліо старшокласника соціокультурного характеру.

The article is about the working out of language portfolio of pupil of senior form which has social and cultural character.